

Posudek disertační práce Kateřiny Pražákové, *Obraz Polsko-litevského státu a Moskevského velkoknížectví v raně novověkém zpravodajství české šlechty (1450-1618)*, České Budějovice 2013

Výzkum zpráv o dvou státech středovýchodní Evropy v první polovině raně novověkého období, který předložená práce poskytuje, je příspěvkem k problematice dějin novinového zpravodajství, ale současně i sondou do široké oblasti představ, názorů a myšlení. Práce je nesporně zajímavá již z důvodu dosavadní malé pozornosti věnované znalostem polského a ruského prostředí u příslušníků pohusitské a předbělohorské šlechty v Čechách. Především je však pozoruhodná z metodologického hlediska. Jde v podstatě o pokus (a již v úvodu je třeba napsat, že o pokus zdařilý) o propojení dvou velkých badatelských témat – výzkumu raně novověkého zpravodajství a oblasti poznávání druhého, vnímání různých kulturních vzorců a odlišností.

Struktura práce je promyšlená a logická. Úvodní kapitulu autorka věnovala obligátním historiografickým a metodologickým kontextům svého bádání. Obsahuje tematicky řazený přehled nejvýznamnějších výstupů výzkumu rukopisného i tištěného novinového zpravodajství, stejně jako tištěných letáků v moderních historiografiích řady evropských zemí. Zabývá se i dosavadním poměrně skromným výzkumem této problematiky u nás. Součástí první kapitoly tvoří také rozbor výzkumu druhého tematického okruhu, který byl pro předloženou práci relevantní, tedy otázky komunikace a vztahu k cizímu prostředí. Pod poslední částí úvodní kapitoly, věnované metodologickým možnostem při výzkumu „druhého“, se skrývá nejen pohled na možné a v práci využitě přístupy k tématu, ale také informace o pramenné základně použité pro disertaci a v neposlední řadě i autorčino zdůvodnění, proč svůj výzkum pohledu na cizinu v novinovém zpravodajství zaměřila právě na Polsko-litevskou unii a na ruský stát. Zde autorka rovněž vytyčila své badatelské záměry, a také definovala základní pojmy, které ve své práci užívá (identita, obraz, stereotyp /s. 31-32/).

Na úvodní pasáži disertační práce navazují dvě kapitoly, v nichž Kateřina Pražáková poskytla svému výzkumu širší kontexty. Ve druhé kapitole podala přehledný výklad o vzniku a vývoji raně novověkého novinového zpravodajství, nastínila jeho typologii, pojednala o jeho obsahové náplni, stejně jako o obchodu s informacemi a o distribuci novinových zpráv. Součástí druhé kapitoly pak jsou také informace o vzniku, struktuře a zachovalosti novinových sbírek, které autorka pro svou práci využila (sbírka pánů z Hradce, Rožmberků a Lobkoviců). Třetí kapitola sleduje znalost studovaných zemí středovýchodní Evropy v českém prostředí, kterou poskytovala urozeným konzumentům novinového zpravodajství tři

díla naučné zeměpisné literatury – Münsterova Kosmografie a dvě pojednání o Moskevském velkoknížectví od Zikmunda Herbersteina a Antonia Possevina.

Vlastní badatelské těžiště práce představují čtvrtá a pátá kapitola, které jsou věnovány rozborům zpravodajství o Polsko-litevském státu a o Moskevském velkoknížectví. Autorka zvolila u každého z těchto států několik období s významnými událostmi a ve faktograficky hutném textu sledovala podobu oněch událostí v novinovém zpravodajství. Všimla si trendů a vývojových momentů v přístupech autorů zpráv k oběma zemím. Současně sledovala, na jaký vztah autorů zpráv k cizímu prostředí lze z jejich textů usuzovat, upozorňovala na stereotypy i na objektivní rysy v nazírání na cizího, také posuzovala pravdivost informací, jež novinové zpravodajství podávalo.

Za významnou a nápaditou považuji šestou kapitolu předložené disertační práce, protože v ní se autorka pokusila sledovat stopy používání novinových zpráv – zatímco glosy a poznámky ve studovaných souborech téměř neobjevila, ke svým úvahám využila podtrhávání textu, třídění písemností a také jejich odraz v korespondenci urozených příjemců rukopisných a tištěných novin. Na základě těchto stop, ale i vzhledem k samé dochovanosti určitých zpráv, specifikovala Kateřina Pražáková okruhy zájmů příjemců a kladla je do souvislosti s jejich politickými postoji a zájmy. V této kapitole překročila deklarované zaměření práce na studované dva státy středovýchodní Evropy a shromáždila řadu zajímavých postřehů, například o vztahu Viléma z Rožmberka k významným evropským událostem (s. 187-190). V závěru disertace se autorka celkem úspěšně vyrovnala s nesnadným úkolem shrnout hlavní poznatky svých rozborů v synteticky stavěném textu.

K předložené disertační práci nemám výraznějších připomínek, oceňuji autorčinu nápaditost při koncipování metod výzkumu i její schopnost využívat širokou škálu pramenů osobní povahy jako doplňkového materiálu při práci s hlavními prameny. Za pozitivní považuji snahy o postižení stereotypů v nazírání na oba sledované státy a jejich obyvatele, stejně jako pozornost věnovanou proměnám vnímání Poláků a Rusů v souvislosti s politickými i vojenskými událostmi. Autorka ani při výzkumu pojetí sledovaných zemí ve zpravodajství nepouštěla ze zřetele problematiku svého základního pramene, jeho vývoje a souvislostí (např. úvaha o vztahu novinových zpráv a propagačních letáků /s. 143/). Soudím, že K. Pražáková vytěžila pro své zadání výzkumu z pramenů vše podstatné. Za určitý nedostatek (jenž ovšem není vinou autorky, nýbrž vyplývá z výpovědních schopností pramenů), považuji nemožnost sledovat konkrétní autory jednotlivých novinových zpráv.

Jazyk disertační práce je kultivovaný s poměrně malým počtem chyb a překlepů. Malou připomínku mám k autorčinu specifiku, kterým je důsledná snaha vyhýbat se

ich-formě i autorskému plurálu a hovořit o sobě samé s použitím 3. osoby – např. „*autorka předkládané disertační práce se tudíž často dotýkala...*“ (s. 31). Nevím, zda důvodem tohoto nepřírozně působícího odosobnění textu byla snaha zdůraznit jakousi vlastní objektivitu, nicméně pokud bude práce vydána tiskem (což považuji za žádoucí), doporučuji K. Pražákové, aby tuto manýru opustila.

Celkově mohu konstatovat, že Mgr. Kateřina Pražáková ve své disertační práci prokázala rozsáhlý přehled ve zpracovávaném tématu, vynikající znalost pramenné základny, dobrou schopnost pramenné heuristiky a kritiky. Z metodologického hlediska se jí podařilo velmi zdařile uchopit obtížnou tematiku, úspěšně zkombinovala výzkum raně novověkého novinového zpravodajství s pohledem na utváření sféry vědomí a myšlení ve vyšších společenských vrstvách. Její práce přináší řadu podnětů pro budoucí analogické výzkumy. Soudím, že předložená disertační práce plně vyhovuje požadavkům kladeným na doktorské disertace, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 4. května 2013

doc. PhDr. Jiří Mikulec, CSc.